«ДЫЯ@БЛОГ»: НЯЗМУШАНАЯ РАЗМОВА ПРА АДНУ ПЕРАДАЧУ

— Ведаеце, якое пытанне ўзнікла ў маёй галаве, калі я яшчэ і не ведала, што буду браць у вас гэта інтэрв'ю? Хто прыдумаў назву «Дыя@блог»? Як нарадзілася ідэя такога праекта. Чыя яна?

Вядучы праекта «Дыя@блог: пра мову» пісьменнік Навум Гальпяровіч вяртае памяць да моманту стварэння канала «Беларусь 3», самага культуралагічнага з усіх беларускіх і… і проста самага беларускага.

— Увогуле, гэта ідэя канала «Беларусь 3», калектыву на чале з Віктарам Маючым. Я вельмі ўдзячны за такую прапанову яму і намесніку галоўнага дырэктара Сяргею Макарэю. «Дыя@блог» мае чатыры накірункі — «Пра мову», «Пра літаратуру», «Пра прыгожае», «Пра вечнае», і гэта ўсё аднолькава выдатна і цікава, але мяне больш за ўсё турбуе мова. За апошнія 20 гадоў на нашым тэлебачанні перадачы, прысвечанай моўным пытанням, не з'яўлялася. Таму, канешне, гэта вельмі істотнае дасягненне. Галоўная ідэя праекта — інтэрактыў з гледачамі. Кожны вядучы мае асабісты блог у інтэрнэце і кожнай праграме папярэднічаюць стасункі вядучага з інтэрнэт-карыстальнікамі. Падчас запісу перадачы агучваюцца пытанні і даюцца адказы. Акрамя таго, пазней, у працэсе працы, узнікла ідэя размяшчаць у эфіры смс-паведамленні, якія мы таксама каменцíруем, але ў наступных праграмах. Самае галоўнае для аўтара праграмы «Дыя@блог» — рэгулярна весці асабісты блог і мець перапіску з гледачамі, адказваць на іх не вельмі простыя пытанні. Мне падабаецца такая форма працы: я магу палемізаваць, не толькі з экрана, але і з тымі, хто мне піша. Тым больш, што з Таццянай Сівец, вядучай часткі «Дыя@блога» «Пра літаратуру» мы некалькі гадоў запар ладзілі радыёпраграму «Зямля, што нам дадзена лёсам», дзе гаворка ішла на беларускай мове і менавіта з тымі дзеячамі айчыннай навукі і культуры, якія гавораць па-беларуску. Дарэчы, гэта праграма дазволіла адкрыць і Святлану Дзянісаву. Я памятаю, як мы з вамі гутарылі, і як я з цікавасцю паставіўся да таго, што вы, працуючы ў глянцавым часопісе «Женский журнал», пішаце па-беларуску. Я ўдзячны вам і за тое, што менавіта вы пазнаёмілі мяне з многімі цікавымі людзьмі, якія спавядаюць беларускую мову. З вашай падачы яны былі маімі суразмоўцамі ў тым радыёпраекце. Таму да такой праграмы як «Дыя@блог» я быў падрыхтаваны. Яна так і легла мне на душу.

— А ці не было ў вас адчування, што надыдзе час, калі вашы суразмоўцы пачнуць паўтараць сваіх папярэднікаў? Ці шмат можна прыдумаць пытанняў і знайсці адказаў у адной тэме, няхай сабе і такой важнай?

— У мяне асабіста такога страху не было. Але ён быў у маіх калег. Хадзілі показкі: дзе, маўляў, Гальпяровіч знойдзе гэтулькі беларускамоўных, якія будуць адказваць на яго пытанні? Таму задача, якую я ставіў перад сабой першапачаткова, — паказаць, як людзі прыйшлі да мовы. У гутарках з замежнымі гасцямі — Куртам Вулхайзерам, Арнольдам Макміланам — важна было прадэманстраваць, што беларуская мова ў свеце вядомая, што ёй займаюцца навукоўцы, што ёсць людзі, якія валодаюць ёю, не будучы этнічнымі беларусамі. Па першым часе гэта было, можна сказаць, фішкай. Паступова паўставалі іншыя задачы. Напрыклад, цікава было пагаварыць з Арменам Сардаравым — армянінам, які не проста жыве ў Беларусі, а ведае беларускую мову і лічыць сябе грамадзянінам нашай краіны. А якую цікавасць выклікалі маладыя Віталь Макарэвіч, Дзяніс Філіпчык, Павел Махінаў! Такіх, як яны, рэдка сустрэнеш сярод сучаснай моладзі. Але я разумеў, што гэта сапраўды абернецца паўторамі, калі ў кожнага госця пытацца, як ён прыйшоў да разумення неабходнасці валодання мовай. Тады мы пашырылі абсягі. У тым сэнсе, што мова, як ні круці, а прысутнічае ў самых розных сферах жыцця: у навуцы, культуры, музыцы, выхаванні дзяцей дома і ў школе… Мова на вуліцах, у відэарадзе, у бізнесе, рэкламе... Я хачу сказаць пра яшчэ адну акалічнасць: людзі, што працуюць над праграмай, пачалі ўжо гаварыць са мной па-беларуску. Акцёр Аляксандр Здановіч, Маляваныч з «Калыханкі», літаральна падчас праграмы сказаў, што калі рыхтаваўся да яе, тыдзень з усімі размаўляў выключна па-беларуску. І паабяцаў, што будзе цяпер у паўсядзённым жыцці карыстацца беларускай мовай. Такім вось адмысловым чынам мы давялі, што беларуская мова — не экзотыка. І пачаліся затым пытанні вартыя ўвагі: як навучаюць будучых выкладчыкаў беларускай мовы, гавораць яны ці не гавораць на беларускай мове ў жыцці, ці ідуць яны ў школу з любоўю, што значыць мова на нашых вуліцах, як гучаць на ёй шыльды-надпісы… У гэтым сэнсе вельмі цікавай была гаворка з Рыгорам Сітніцай, старшынёй Саюза мастакоў, пра транслітэрацыі і тое, як, рыхтуючыся да чэмпіянату свету, найбольш удала прадставіць замежным гасцям нашы назвы. Або пра тое, што такое білборды па-беларуску. Думаю, што тэма функцыянавання беларускай мовы вельмі шырокая і гаворкі нам хопіць надоўга.

* * *

— Ёсць група людзей, для якіх беларуская мова — гэта выключна дзяцінства і вёска. Для іх яна — вяртанне да каранёў і ўспаміны пра вучобу ў беларускамоўнай школе. Ёсць людзі, для якіх беларуская — мова працы, але не карыстання ў жыцці. Для некага — навука. Ёсць тыя, што ставяцца да мовы адмоўна толькі таму, што самі ёю не карыстаюцца. А не карыстаюцца таму, што мала пра яе ведаюць. Ці наадварот. Многім яшчэ трэба пераадолець стэрэатып: маўляў, беларуская мова — гэта мова «прасталюдзінаў», не інтэлектуальная, мужыцкая, калгасная…

— Чакайце, мне здавалася, што такое стаўленне да мовы існавала гадоў 25 таму. Цяпер жа мова ў тых, хто яе не прымае, асацыіруецца з патлатымі

Госць — Курт Вулхайзер, прафесар Брандайскага ўніверсітэта (ЗША), беларусіст.

бунтарамі і дзівакамі ў лахманах, хай нават і вельмі інтэлектуальнымі.

— Так, і гэта слушна. Сапраўды, вельмі важна для мяне і маіх суразмоўцаў паказаць, што беларуская мова — гэта не мова пратэсту, што гэта не мова нефармалаў ці апазіцыянераў, а звычайная мова, якой карыстаюцца паважаныя людзі. Аляксандр Лукашанец сказаў, што доказ функцыянальнасці мовы ў тым, што ёю карыстаюцца паспяховыя. Я таксама стараюся запрашаць у студыю менавіта паспяховых, каб гледачы заўважылі гэту акалічнасць. Яшчэ адзін важны бок размоў — існаванне ў нашай краіне білінгвізму. Мы гаворым пра тое, што гэта за багацце — двухмоўе на дзяржаўным узроўні, як гэта адрознівае нас ад іншых і наколькі яскрава сведчыць пра культуру і развітасць нашых грамадзян. Як сказаў малады чалавек з афрыканскімі і беларускімі каранямі Андрусь Такінданг, мовы павінны не раз'ядноўваць, а аб'ядноўваць людзей.

— Якія адказы ці каментарыі вас асабліва ўразілі або абурылі? Якая праграма больш запомнілася, які суразмоўца падаўся найбольш выбітным? Карацей, успомніце самыя яркія моманты.

— Адзін з самых яркіх момантаў, калі я ў Курта Вулхайзера, грамадзяніна ЗША, немца па паходжанні, спытаў, наколькі ён ведае мову народную — прымаўкі. Адно тое, што амерыканец размаўляе па-беларуску, гучыць незвычайна, але я, уявіце, пачуў ад яго: «Каб цябе качкі затапталі»! Безумоўна, уражвае Андрусь Такінданг, чалавек, які знешне зусім на беларуса не цягне. Уражваюць ягоныя песні, гаворка, перакананасць. У фільме пра гэтага хлопца яго бабуля, што жыве ў Лепельскім раёне і працуе настаўніцай рускай мовы, пытаецца: «Андрусь, чаму ты толькі па-беларуску пішаш?» «А таму, што я беларус, бабуля», — так ён ёй адказвае. З яго вуснаў пачуць гэта асабліва цікава. Што да каментарыяў, то мяне вельмі кранулі такога кшталту: са слязьмі, маўляў, на вачах убачыў вашу праграму, нарэшце мы сталі гаварыць пра родную мову. А калі аднойчы паставілі замест свежага выпуска паўтор, прагучала: «Што здарылася?» Уразілі таксама некаторыя грубыя, злыя звароты: «Этот язык мёртвый, не нужно его возрождать».

— А што вы, дарэчы, адказваеце?

— «А вы пацікаўцеся, — кажу я. — Вазьміце кніжку, пачытайце». Галоўнае — не ўступаць у лаянку, а крыху прысараміць чалавека тым, што ён не ведае, бо не чытаў і не слухаў. Шкадаваць трэба тых людзей, якія, не адчуўшы хараства роднай мовы, ад яе адмаўляюцца. Мы, дарэчы, нічога не ўтойваем, паказваем абсалютна ўсе каментарыі, акрамя лаянкі… Адна жанчына з нікам «Французская балонка» напісала: «В музыке белорусский язык нужно запретить».

— Сапраўды, меркаванне французскай балонкі. А ўявіце сабе, што ў гэту праграму ў якасці госця запрасілі вас. Якое пытанне вы б задалі Навуму Гальпяровічу і што б ён вам адказаў?

— Я прабачаюся, але такі пасыл быў. Пaглядзеўшы праграму з некім з неэтнічных беларусаў, нам напісалі: чужаземцы, маўляў, будуць нас вучыць нашай мове! Якое вострае пытанне я б чакаў, калі б мяне паклікалі на гэту перадачу? Ды ўсё ў тым жа ключы. Памятаю, як мяне некалі адзін мой аднакласнік дапытваў: «Навошта ТАБЕ гэта беларуская мова?» Калі б так папыталіся, я б адказаў. Гэта было б найбольш вострае, найбольш незразумелае пытанне, але я б на яго адказаў. Расказаў бы, чаму для мяне мова не толькі рабочы інструмент, але і тое, што выказвае мае пачуцці і выяўляе душу…

— Я зноў наконт назвы — «Дыя@блог». Калі першы раз прачытала гэта дзіўнае спалучэнне, у мяне прамільгнула асацыяцыя з д'яблам. Можаце пакінуць тут свой каментарый на гэту маю вольнасць?

— Ведаеце, я ўжо такое чуў. Паколькі я працую ў гэтай праграме, я прыняў гэту назву і нясу за яе адказнасць. Дазволю сабе крыху вострага і салёнага. Некаторыя карэктары кажуць, што нельга пісаць «Ужо пайшоў». На гэта ёсць адказ класіка: «Такога слова няма». «Малітва» Янкі Купалы таксама пачынаецца з пэўных слоў, якія маглі б выклікаць пэўныя асацыяцыі…

— А можа, гэта не самая горшая асацыяцыя з д'яблам? Бо д'ябальскі цікава.

Гутарыла Святлана ДЗЯНІСАВА